

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی در میان جوانان

یحیی علی بابایی، بهمن باینگانی

(تاریخ دریافت ۸۸/۳/۲، تاریخ پذیرش ۹۰/۹/۳)

چکیده: در این تحقیق تأثیر سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن بر رضایت از زندگی در میان جوانان بررسی شده است. بعد از مروری بر آرای مهم‌ترین نظریه‌پردازان کلاسیک سرمایه اجتماعی به ارتباط نظری و تجربی بین سرمایه اجتماعی و رضایت از زندگی اشاره شده و در نهایت از رویکردی تلفیقی در این تحقیق استفاده شده است. داده‌های این تحقیق به روش پیمایشی و از طریق مصاحبه با ۴۱۰ نفر از جوانان ۱۵-۲۹ ساله مناطق شهری شهرستان پاوه گردآوری شده است. نتایج بخش توصیفی نشان داده است که رضایت از زندگی جوانان در حد متوسط اما سرمایه اجتماعی آن‌ها در حد زیاد است. نتایج بخش تحلیلی هم نشان داد که از میان مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی، مؤلفه «میزان آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی» بیشترین نقش تبیین‌کنندگی را در زمینه رضایت از زندگی دارد. مفاهیم کلیدی: سرمایه اجتماعی، رضایت از زندگی، جوانان، شهرستان پاوه.

طرح مسئله

مفهوم سرمایه اجتماعی یک مفهوم فرارشته‌ای است که اخیراً مورد توجه بسیاری از شاخه‌های علوم انسانی قرار گرفته است (فیلد، ۱۳۸۵: ۱۱-۱۲). سرمایه اجتماعی از سوی صاحب‌نظران به صورت‌های متفاوتی تعریف شده است: روابط و تعاملات بین افراد و گروه‌ها (به نقل از بهزاد،

۱۳۸۱: ۴۵)، هنجارها و ارزش‌های غیررسمی (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۲۳)، اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۵۱)، نوعی دارایی و سرمایه اجتماعی-ساختاری (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۶۷)، روابط قراردادی و ساختاری نهادهای کلان (نورث، ۱۳۷۷: ۱۱۲). اما نکته مهم در این جا آن است که این تعاریف نقیض یکدیگر نیستند بلکه مکمل و متمم یکدیگر محسوب می‌شوند. به‌طور کلی می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی بر روابط میان انسان‌ها تمرکز دارد، روابطی که در تمامی لحظات زندگی روزمره و در طول عمر انسان‌ها، جریان داشته و رفتار و نگرش آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (علمی و دیگران، ۱۳۸۴: ۲۴۰). به عبارت دیگر ایده اصلی سرمایه اجتماعی این است که خانواده، دوستان و شرکا و همکاران شخص، سرمایه مهمی را تشکیل می‌دهند، سرمایه‌ای که به هنگام مواجهه با یک بحران فی‌نفسه مفیدند، به‌علاوه آن‌چه که در مورد افراد صدق می‌کند، در مورد گروه‌ها هم صادق است. اجتماعاتی که متشکل از انواع و اقسام شبکه‌های اجتماعی و انجمن‌های مدنی هستند در رویارویی با فقر و ضعف اجتماعی در موقعیت بهتری قرار دارند، منازعات را راحت‌تر حل می‌کنند و از فرصت‌های تازه بهره می‌گیرند، برعکس تأثیر فقدان پیوندهای اجتماعی به‌اندازه حضور آن‌ها مهم است (ولکاک و نارایان، ۱۳۸۴: ۵۲۸-۵۲۹).

در سال‌های اخیر، سرمایه اجتماعی به یک مفهوم بسیار مرسوم مبدل شده و به‌صورت شعار روز سیاست‌مداران و نخبگان دانشگاهی درآمده است (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵: ۹۲). در واقع استفاده رو به گسترش از واژه سرمایه اجتماعی و بحث در مورد آن در قلمروهای مختلف علوم اجتماعی، اقتصاد و علوم سیاسی، بحث توسعه پایدار و طراحی نظام‌های مربوط به تدوین شاخص‌های اجتماعی توسط سازمان‌های تخصصی جهانی طی سال‌های اخیر حاکی از پذیرش نقش اجتناب‌ناپذیر این نوع سرمایه و لزوم بررسی و اندازه‌گیری آن در کنار سایر انواع سرمایه، به‌منظور افزایش کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی و تحقق توسعه پایدار در جوامع مختلف است (شریفیان‌ثانی، ۱۳۸۰: ۱۶).

داشتن سرمایه اجتماعی برای جامعه، گروه‌ها و افراد مزایای زیادی به همراه دارد. امروزه ارتباط بین سرمایه اجتماعی و میزان آن در یک جامعه با مقولاتی از جمله پیش‌گیری و کاهش جرایم، خشونت و تضاد در جامعه، سوء مصرف مواد مخدر، خودکشی، خشونت‌های خانگی، کودک‌آزاری و حتی ترک تحصیل نوجوانان بررسی و تأیید شده است (بهزاد، ۱۳۸۱: ۴۹). همچنین در سال‌های اخیر تأثیر سرمایه اجتماعی بر متغیرهایی مثل سلامت روان (علوی، ۱۳۸۴؛ گیدنز، ۱۳۸۷؛ ازکیا و غفاری، ۱۳۸۴) و رضایت از کیفیت زندگی (اونق، ۱۳۸۴؛ ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵) بررسی شده است.

از طرف دیگر جوانان در هر جامعه‌ای از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. جوانی، مرحله انتقالی از علایق و آسیب‌پذیری‌های دوران کودکی به حقوق و وظایف بزرگسالی است. جوانی مرحله وظایف، مسئولیت‌ها و مشکلات جدید است و جوانی معمولاً به‌عنوان دوره‌ای موقت شناخته می‌شود که در طی آن، جامعه فرد را یک کودک محسوب نمی‌کند اما به او موقعیت کامل قانونی و وظایف بزرگسالان را نیز اعطا نمی‌کند. جوانان به‌هنگام بلوغ معمولاً از موقعیت کامل بزرگسالان و حقوقی چون خانواده، کار و حقوق سیاسی، برخوردار نیستند. قبل از آن‌که جوان فرصت داشته باشد از این مرحله انتقالی که جوانی نامیده می‌شود عبور کند اغلب با مشکلات گوناگون در زمینه‌های بهداشت، موضوعات اجتماعی (چون خانواده و نزدیکان)، آموزشی و پیشرفت، روبه‌رو می‌شود (گزارش ملی جوانان، تلفیق ۱۳۷۵-۱۳۸۱: ص ۱-۱۲). جوانان در جامعه امروز هم‌زمان یک گروه جمعیتی، یک مقوله اجتماعی و یک سازه فرهنگی و اجتماعی محسوب می‌شوند، از این‌رو می‌بایست زمینه‌های تأثیرگذار بر نگرش و رفتار آن‌ها و نیز تأثیرات آن بر تحولات اجتماعی را با پیچیدگی بیشتری در نظر گرفت. (ذکایی، ۱۳۸۶: ۱۲). در واقع شتاب و تنوع تغییراتی که جامعه در حال گذار ایران تجربه می‌کند و تحولات ساختاری و نهادی ملازم با آن، که ابعاد پیچیده‌تر و مهم‌تری به مسئله جوانان بخشیده است، به‌گونه‌ای است که به جرئت می‌توان گفت ماهیت مسائل و شرایطی که جوانان خود را در آن می‌یابند و رشد می‌دهند نسبت به آن‌چه نسل‌های گذشته آن‌ها را تجربه کرده‌اند تفاوت‌های محتوایی و ذاتی پیدا نموده است. تحول در دوره جوانی و امتدادیافتن آن، فردی شدن فزاینده و اهمیت یافتن استقلال‌طلبی به‌عنوان یک رفتار و یک ایدئولوژی، تحولات در آموزش و فرصت‌های آموزشی و به‌تبع آن ارزش‌های تحصیلی و شغلی، وضعیت جدید تعامل نسل‌ها و مطرح‌شدن مضامین و دغدغه‌های جدید در این ارتباط، تحول در گذار به بزرگسالی، تغییر در دنیای جوانان که به‌واسطه رشد و اشاعه فزاینده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی صورت گرفته است، اهمیت یافتن مصرف در منظومه‌های ارزشی و هویتی جوانان، تداوم کناره‌گذاری‌های اجتماعی و شهروندی محدود و تغییر در اشکال مشارکت و شکل‌گیری صورت‌های جدیدی که جوانان به‌واسطه آن هویت خویش را می‌سازند و ابراز می‌کنند از جمله تحولاتی به‌شمار می‌آیند که ضرورت توجه به جایگاه جوانان و جوانی در جامعه ایران را پراهمیت می‌سازد. آن‌چه بر این پیچیدگی می‌افزاید تعارض‌ها و تضادهایی است که بسیاری از جوانان بر سر انتخاب‌ها، اهداف و آینده‌نگری خویش با آن مواجه‌اند. روشن است که این ابهام‌ها و عدم قطعیت‌ها به همان اندازه که به فرصت‌ها و انتخاب‌های افزایش یافته و عاملیت جوانان مربوط می‌شود به محدودیت‌ها و شرایط ساختاری که در آن زیست می‌کنند نیز مربوط می‌شود (همان: ۹-۱۰).

واقعیت آن است که اگر جوانان یک جامعه از حمایت اجتماعی برخوردار باشند، آسایش و سلامتی آن‌ها افزایش خواهد یافت. اگر جوانان مشارکت سیاسی و مدنی داشته باشند، سرمایه اجتماعی آن‌ها نیز زیاد می‌شود و افزایش این مشارکت اجتماعی منجر به دستیابی به امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی بیشتر می‌شود و از آن طریق سلامتی جسمی و روانی افراد بهبود می‌یابد. در جامعه‌ای که تراکم اجتماعی زیاد است و شبکه تعاملاتی قوی بین دوستان، خویشاندان و دیگر گروه‌های چهره به چهره وجود دارد، جوانان احساس آرامش و رفاه ذهنی بیشتری دارند. اگر جوانان یک جامعه از سرمایه اجتماعی مناسبی برخوردار باشند، تأثیرات مخرب مشکلات دراز مدت زندگی، حوادث منفی زندگی و فقدان حمایت اجتماعی برای آن‌ها به حداقل ممکن می‌رسد و در نتیجه احساس امنیت و اعتماد به نفس جوانان افزایش می‌یابد و از طریق آن توانایی افراد برای سازگاری با حوادث ناگوار زندگی، استرس، افسردگی و... بالا می‌رود.

در این مطالعه جامعه آماری ما جوانان شهرستان پاوه هستند که براساس سرشماری سراسری ۱۳۸۵، چیزی حدود ۳۸ درصد این جامعه را تشکیل می‌دهند. دگرگونی‌هایی که چند دهه اخیر در سطح شهرهای مناطق کردنشین در نتیجه آغاز فرایندهای مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مدرنیته در سطح منطقه اتفاق افتاده، مطمئناً موجب ایجاد ساخت دوگانه‌ای شده است که از یک سو نیروهایی را دربر می‌گیرد که به شدت موافق مدرنیته‌اند و از سوی دیگر نیروهایی در مقابل و در مخالفت با آن سر برآورده‌اند. مطمئناً جوانان پاوه، در این میان بیشتر به سوی مدرنیته و پیشرفت ناشی از آن گرایش دارند، ولی واقعیت موجود در بسیاری از موارد با آمال‌ها و آرزوهای آن‌ها منطبق نیست. ظواهر حاکی از آن است که برنامه مدرنیزاسیون آن‌چنان که باید و شاید در این منطقه به اجرا درنیامده است. این وضعیت مطمئناً موجب ایجاد شکاف میان انتظارات و واقعیت‌های موجود در حیات اجتماعی مردم شده است و جوانان به عنوان پیشروترین قشر جامعه، و به دلیل افزایش آگاهی آنان در نتیجه افزایش تحصیلات و گسترش رسانه‌های جمعی، به میزان بیشتری این مسئله را درک می‌کنند. از این رو مطالعه وضعیت جوانان این شهرستان در عرصه‌های مختلف حیات اجتماعی یکی از ضروری‌ترین وظایف جامعه‌شناس و مخصوصاً جامعه‌شناسان علاقه‌مند به موضوع جوانان است. بدین منظور در این مقاله، با توجه به همه مباحث یادشده، تلاش می‌شود تا در یکی از فرایندها، یعنی فرایند اجتماعی شدن، به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی میان جوانان این شهرستان پرداخته شود. بنابراین مهم‌ترین اهداف ما به قرار زیر است:

(۱) بررسی میزان سرمایه اجتماعی در میان جوانان.

- (۲) بررسی میزان رضایت از زندگی در میان جوانان.
- (۳) بررسی رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و رضایت از زندگی.
- (۴) بررسی میزان اهمیت هرکدام از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در افزایش رضایت از زندگی.
- (۵) بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای و رضایت از زندگی.

تکوین سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیم برجسته در علوم اجتماعی است که منشأ پیدایش آن به نیمه دوم قرن بیستم بازمی‌گردد. اصطلاح سرمایه اجتماعی قبل از سال ۱۹۱۶ و برای نخستین بار در مقاله‌ای توسط هانیفان^۱ از دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح شده است (الوانی و شیروانی، ۱۳۸۵: ۲). هانیفان مسئولیت نظارت بر مدارس منطقه را در ایالت ویرجینیای آمریکا به عهده داشت. او در نوشته‌هایش با استمداد از مفهوم سرمایه اجتماعی، بر اهمیت توسعه جامعه برای موفقیت مدارس انگشت تأکید نهاد (علمی و دیگران، ۱۳۸۴: ۲۴۲). اما این مفهوم به‌طور جدی در اثر کلاسیک جین جیکوب^۲ تحت عنوان «زندگی و مرگ در شهرهای بزرگ آمریکا» در سال ۱۹۶۰ به کار برده شده است، که بر اهمیت شبکه‌های اجتماعی در شهرها تأکید می‌کند و در آن توضیح داده است که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی و مختلط شهری صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت زندگی در مقایسه با عوامل نهادی رسمی مانند نیروی حفاظتی پلیس و نیروی انتظامی مسئولیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (فوکویاما، ۱۳۸۴: ۱۰). گلن لوری^۳ اقتصاددان نیز همچون ایوان لایت^۴ جامعه‌شناس، اصطلاح «سرمایه اجتماعی» را در دهه ۱۹۷۰ برای توصیف مشکل توسعه اقتصاد درون‌شهری به کار برد (همان: ۱۰). اما مفهوم سرمایه اجتماعی تنها در دهه ۱۹۸۰ بود که به شدت مورد توجه قرار گرفت و توانست با گسترش نظری و تجربی جایگاه تعریف‌شده‌ای را در میان نظریه‌های جامعه‌شناسی به‌خود اختصاص بدهد (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۵). در دهه ۱۹۸۰، این اصطلاح توسط جیمز کلمن جامعه‌شناس در معنای وسیع‌تری مورد استفاده قرار گرفت و رابرت پاتنام دانشمند علوم سیاسی، نفر دومی بود که بحث قوی و پرشوری را در مورد نقش سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی هم در ایتالیا و هم در ایالت متحده برانگیخت (فوکویاما، ۱۳۸۴: ۱۰). پس از آن بوردیو در فرانسه ابعاد دیگری از این مفهوم را روشن نمود. او تلاش کرده است که

1. Hanifan

2. Jean Jakobs

3. Glenn Loury

4. Ivan Light

مطالعه منظمی از سرمایه اجتماعی داشته باشد (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۵). البته باید فوکویاما را نیز به این جمع افزود که این اصطلاح را در عرصه اقتصاد به کار گرفت. بنابراین تئوری سرمایه اجتماعی عمدتاً با نظرات این دانشمندان تکامل پیدا نموده است (دهقان دهنوی، ۱۳۸۶: ۲۴۲).

درواقع جیمز کلمن، رابرت پاتنام، پیر بوردیو و فوکویاما چهار نفری هستند که می توان آن‌ها را کلاسیک‌های حوزه سرمایه اجتماعی نامید، که تقریباً در هر تحقیق راجع به سرمایه اجتماعی از آن‌ها سخن به میان آمده است. در این جا ابتدا به نظرات این چهار نفر اشاره‌ای خواهد شد و سپس به ارائه مدل نظری تحقیق خواهیم پرداخت.

نظریه پردازان سرمایه اجتماعی

جیمز کلمن

جیمز کلمن، سرمایه اجتماعی را از اقتصاد به جامعه‌شناسی آورده و در ارتقای این مفهوم تأثیر بسیار زیادی داشته است (فیلد، ۱۳۸۵: ۳۲). منظور وی از سرمایه اجتماعی مجموعه منابع همراه با ارتباطات فامیلی و مؤسسات اجتماعی جامعه است که در توسعه اجتماعی و ادراکی کودک یا فرد جوان مفید واقع می شود. به عبارت دیگر از نظر کلمن «سرمایه اجتماعی عبارت است از معیارها، شبکه‌های اجتماعی، و روابط بین بزرگسالان و کودکان که برای رشد کودکان ارزشمندند. سرمایه اجتماعی نه تنها در خانواده بلکه خارج از خانواده و در جامعه وجود دارد» (فیلد، ۱۳۸۵: ۳۷-۳۸).

علاوه بر این به اعتقاد کلمن سرمایه اجتماعی می تواند در سه شکل ظاهر شود:

الف) تعهد و انتظارات: دو عامل برای این شکل از سرمایه اجتماعی حیاتی است: اول میزان قابل توجهی از اعتماد در درون محیط اجتماعی است که به این معناست که تعهدات بازپرداخت می شود. دوم، میزان واقعی تعهداتی است که برعهده گرفته می شود. اگر فرد الف کاری برای فرد ب انجام دهد با اعتماد به این که فرد ب در آینده آن را جبران می کند این امر انتظاری را در فرد الف و تعهدی را از جانب فرد ب برای حفظ اعتماد ایجاد می کند. این تعهد را می توان مانند برگه‌های اعتباری تصور کرد که در دست فرد الف است و باید با عملکردی از طرف فرد ب بازخرید شود. اگر فرد الف تعداد زیادی از این برگه‌های اعتباری را از تعداد افرادی که با آن‌ها رابطه دارد در دست داشته باشد در آن صورت همانند با سرمایه معالی مستقیم است: این برگه‌های اعتباری در مجموع اعتبار بزرگی را تشکیل می دهد که فرد الف می تواند در صورت لزوم از آن‌ها استفاده کند. مگر این که، البته، اعتماد کردن غیرعاقلانه باشد، و برگه‌ها نمایانگر

وام‌های بی‌اعتباری باشند که پرداخت نخواهد شد. (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۶۷-۴۶۸).

ب) ظرفیت بالقوه اطلاعات: شکل مهمی از سرمایه اجتماعی توان دستیابی به اطلاعات است که با روابط اجتماعی پیوند ذاتی و لازم و ملزوم دارد. اهمیت اطلاعات از این نظر است که مبنایی برای عمل فراهم می‌آورد. اما اخذ اطلاعات هزینه‌بر است. در یک مقیاس حداقلی، دستیابی به اطلاعات مستلزم دقت است که بسیار کمیاب است. یک وسیله که با آن بتوان به اطلاعات دست یافت، استفاده از روابط اجتماعی است که برای مقاصد دیگری برقرار و حفظ شده‌اند (کلمن، ۱۳۸۴: ۶۱).

ج) هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر: هنگامی که هنجار مؤثری وجود دارد این هنجار شکل نیرومند اما گاه شکننده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد. یک هنجار دستوری مهم - که بخشی از سرمایه اجتماعی را در درون جمع تشکیل می‌دهد - این هنجار است که فرد باید منافع شخصی خود را رها نموده به سود جمع عمل نماید. هنجارهای مؤثر می‌توانند شکل قدرتمندی از سرمایه اجتماعی را تشکیل دهند، اما این سرمایه اجتماعی مانند شکل‌هایی که پیش‌تر توصیف شده نه تنها کنش‌های معینی را تسهیل می‌کند بلکه کنش‌های دیگری را نیز محدود می‌سازد. مثلاً هنجارهایی که به زنان امکان می‌دهد که در شب تنها قدم بزنند فعالیت تبهکاران را نیز محدود می‌کند (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۷۵-۴۷۶).

در نهایت این‌که از نظر کلمن عوامل زیر به ایجاد یا گسترش سرمایه اجتماعی کمک می‌کنند: ۱) کمک: در خواست کمک افراد از یکدیگر مقدار سرمایه اجتماعی را بیشتر خواهد کرد. هرگاه عواملی مانند رفاه و فراوانی و کمک دولت سبب شود تا افراد نیازشان به یکدیگر کمتر گردد، سرمایه اجتماعی کمتری به وجود خواهد آمد.

۲) ایدئولوژی: اعتقاداتی مانند لزوم کمک به دیگری یا عمل به سود او، سبب پدید آمدن سرمایه اجتماعی است. از این رو آن دسته از اعتقادات مذهبی که بر ضرورت کمک و عمل به سود دیگران تأکید دارند عامل مهمی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند.

۳) هنجارها: اگر درون گروه اجتماعی هنجارهای مؤثر و نیرومندی مبنی بر این‌که فرد باید منافع شخصی را رها سازد و به سود جمع عمل کند وجود داشته باشد، سرمایه اجتماعی شکل خواهد گرفت (ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۰: ۳۶-۳۷).

بوردیو

بوردیو را می‌توان جزو اولین محققانی دانست که به تحلیل سیستماتیک ویژگی‌های سرمایه اجتماعی پرداخت. استفاده خاص بوردیو از مفهوم سرمایه اجتماعی برای درک این مسئله است

که چگونه افراد از سرمایه اجتماعی استفاده می‌کنند تا وضعیت اقتصادی‌شان را در جوامع سرمایه‌داری استحکام بخشند (ویتتر، ۲۰۰۲: ۲). از این‌رو برای درک افکار بورديو در مورد سرمایه اجتماعی باید به خاطر داشته باشیم که توجه اصلی وی آن بوده است که به درک سلسله‌مراتب اجتماعی برسد. از نظر بورديو سرمایه اجتماعی عبارت است از «مجموع منابع فیزیکی یا غیرفیزیکی در دسترس فرد یا گروهی که دارای شبکه نسبتاً بادوامی از ارتباطات نهادینه شده با آشنایی‌های دو جانبه و محترم هستند» (فیلد، ۱۳۸۵: ۲۳-۲۴).

علاوه بر این بورديو معتقد است میزان سرمایه اجتماعی هر فرد به دو عامل بستگی دارد: اول، اندازه شبکه ارتباطاتی که عامل اجتماعی به‌خوبی بتواند آن‌ها را بسیج نماید و دوم، مقدار سرمایه (اقتصادی، فرهنگی و نمادین) هر یک از کسانی که عامل اجتماعی با آن‌ها در ارتباط است (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۸).

روی هم‌رفته در نظر بورديو سرمایه اجتماعی به‌عنوان شبکه‌ای از روابط، یک ودیعه طبیعی یا حتی یک ودیعه اجتماعی نیست بلکه چیزی است که در طول زمان و با تلاش بی‌وقفه به‌دست می‌آید. به عبارت دیگر، شبکه روابط محصول راهبردهای سرمایه‌گذاری فردی یا جمعی، آگاهانه یا ناخودآگاهانه است که هدف‌اش ایجاد یا بازتولید روابط اجتماعی است که مستقیماً در کوتاه یا بلندمدت قابل استفاده هستند (همان: ۸-۹).

پاتنام

برخلاف کلمن و بورديو که جامعه‌شناس هستند، حوزه تخصصی پاتنام علوم سیاسی است (فیلد، ۱۳۸۵: ۴۵). به‌طور کلی می‌توان گفت بحث‌های تخصصی پاتنام درباره سرمایه اجتماعی در دو کتاب *دموکراسی و مشارکت مدنی*^۱ و *دیگری بولینگ یک نفره: فروپاشی و احیای مجدد اجتماع آمریکایی*^۲ مطرح شده است.

پاتنام در کتاب اول بسیار تحت تأثیر الکسی دو توکویل است. او در تحقیق تجربی خود در ایتالیا ادعا می‌کند که علت تفاوت عملکرد نهادهای سیاسی و اقتصادی در نواحی مختلف ایتالیا ناشی از تفاوت آن‌ها در زمینه میزان «مشارکت مدنی» است. به اعتقاد وی تفاوت در سرمایه اجتماعی علت اصلی ایجاد تفاوت بین مناطق مختلف در زمینه مشارکت مدنی است. به عبارت دیگر مناطق دارای سرمایه اجتماعی زیاد دارای اجتماع مدنی زنده و پرشوری بوده و در نتیجه، اقتصاد پررونق داشته و نهادهای سیاسی فعال دارند، ولی مناطق دارای سرمایه اجتماعی اندک

1. *Making Democracy Work*

2. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*

هم در عرصه اجتماع و هم در عرصه اقتصاد و سیاست دچار مشکل هستند (شارع‌پور، ۱۳۸۰: ۷۰). پاتنام، بعد از انتشار نتایج مطالعات خود در مورد نهادهای سیاسی ایتالیا، توجه خود را به کشور مادری خود (آمریکا) معطوف داشت. پیغام‌های وی بسیار کوبنده بودند و این کوبندگی بی‌درنگ با عناوین جذاب در روزنامه‌ها سبب تقویت بیشتر وی شدند. مثال شایان ذکر احتمالاً «بازی بولینگ یک نفره» است. عنوانی که وی هم به آخرین کتاب خود و هم به مقاله‌ای که قبلاً تحریر کرده بود داد (همان: ۴۹). عنوان کتاب به معنای یک‌نفره‌شدن بازی‌های بولینگ در کشور آمریکا است که این امر ناشی از رشد فردی‌شدن و کاهش سرمایه اجتماعی، در کشور آمریکا می‌باشد (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۵۶).

فوکویاما

مباحث و مطالعات فوکویاما نیز مانند پاتنام در سطح کلان مطرح شده است و سرمایه اجتماعی را در سطح کشورها و در ارتباط با رشد و توسعه اقتصادی می‌بیند و بنابراین تعریف او از سرمایه اجتماعی یک تعریف جمعی بوده و سرمایه اجتماعی دارای گروه‌ها و جوامع تلقی می‌شود (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۶۳).

به عقیده فوکویاما سرمایه اجتماعی، شکل و نمونه ملموسی از یک هنجار غیررسمی است که باعث ترویج همکاری بین دو یا چند فرد می‌شود. هنجارهای تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی می‌توانند از هنجار روابط متقابل دو دوست گرفته تا آموزه‌های پیچیده‌ای را دربرگیرند که به طور مشروح بیان شده‌اند، همچون مسیحیت یا آیین کنفوسیوسی (فوکویاما، ۱۳۸۴: ۱۷۰). علاوه بر این، فوکویاما سرچشمه سرمایه اجتماعی را منابع زیر می‌داند:

۱) هنجارهایی که به صورت نهادی ساخته شده‌اند: این هنجارها در نتیجه کنش قصدمند مؤثر بر اجتماع از طریق نهادی مانند دولت ساخته می‌شوند.

۲) هنجارهای خودجوش: این هنجارها از کنش‌های متقابل اعضای یک اجتماع به وجود می‌آیند.

۳) هنجارهای ساخته‌شده برون‌زاد: یعنی هنجارهایی که از جاهایی غیر از همان‌جایی که در آن به کار رفته‌اند سرچشمه می‌گیرند.

۴) هنجارهایی که از طبیعت سرچشمه می‌گیرند: که شامل هنجارهای مربوط به خویشاوندی، نژاد، قومیت و... می‌گردند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۸).

در نهایت این‌که وی سرمایه اجتماعی را تنها دارای وجه مثبت نمی‌داند بلکه همانند سایر نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی، او نیز به وجه «تاریک سرمایه اجتماعی» اشاره می‌نماید. (همان: ۱۷۲).

رضایت از زندگی

مفهوم رضایت^۱ کاملاً جهانشمول است و به نظر می‌رسد که در همهٔ زبان‌ها واژه‌ای برای بیان رضایت وجود دارد. تصور عامی که از مفهوم رضایت وجود دارد پیوندی محکم با زندگی خوب دارد (ونهوون، ۱۹۹۶: ۲) فرهنگ معین رضا را خشنودی، خوش‌دلی، صلاح و صواب‌دید، و رضایت را قبول رضامندی، خوشحالی و خشنودی می‌داند (معین، ۱۳۴۳، ج ۲: ۱۶۵۹).

از این مفهوم نیز تعاریف متعددی به عمل آمده است، برای مثال، به نظر اینگلهارت احساس رضایت از بازتاب توازن میان آرزوهای شخصی و وضعیت عینی فرد به وجود می‌آید، به عبارت دیگر، هرچه شکاف میان سطح آرزوهای فرد و وضعیت عینی وی بیشتر گردد، رضایت‌مندی وی کاهش می‌یابد (اینگلهارت، ۱۳۸۲: ۲۴۱). به نظر ورا و ادیر^۲ نیز رضایت به احساس کلی شخص دربارهٔ زندگی‌اش گفته می‌شود. این احساس به‌منزلهٔ نوعی برداشت کلی از کیفیت زندگی شخص براساس ملاک‌های خاص آن شخص است. رضایت از زندگی نه تنها به آن‌چه که دیگران دارند مربوط می‌گردد بلکه به معیارهای منتخب فرد و چگونگی قضاوت آن‌ها دربارهٔ دستاوردهای شخصی‌شان اشاره دارد (ورا و ادیر، ۲۰۰۰: ۱۱۰). سوزا و لایومیرسکی نیز معتقدند که رضایت از زندگی به معنای احساس کلی شخص دربارهٔ زندگی‌اش یا به عبارت دیگر ارزیابی فرد از کیفیت زندگی‌اش است (سوزا و لایومیرسکی، ۲۰۰۱: ۳).

محققان نشان داده‌اند که رضایت از زندگی را می‌توان به‌عنوان نتیجهٔ رضایت از قلمروهای مختلف زندگی به حساب آورد، این تصور برپایهٔ این فرض استوار است که افراد به‌هنگام ارائهٔ قضاوت کلی دربارهٔ زندگی جزئیات تجارب‌شان را بررسی می‌کنند. برای مثال، ارزیابی مشاغل افراد براساس چگونگی ارزیابی فرد از درآمد، سرپرست مالی و سایر مواردی است که با سطح مورد نظر این متغیرها در ارتباط است. معمولاً جهت تأثیر از خاص به عام است، که در این مورد جهت تأثیر از رضایت از یکی از قلمروهای خاص زندگی (مثل کار) به رضایت کلی از زندگی است (رودی^۴، ۲۰۰۴: ۱۲۰۸). همچنین ارزیابی رضایت از زندگی می‌تواند بر مراحل مختلف زمانی متمرکز شود: زندگی درگذشته چگونه بوده است؟ اکنون چگونه است؟ و احتمالاً در آینده چگونه خواهد بود. این ارزیابی بر یکدیگر منطبق نیستند. یک نفر ممکن است در مورد زندگی گذشته نظر مثبتی داشته باشد اما نظرش در مورد آیندهٔ زندگی منفی باشد (برزگر مروستی، ۱۳۸۶: ۲۱). علاوه بر این چنین مفهومی می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای به‌دست‌آوردن سایر

1. satisfaction

2. Vora, N. Adair, j.

3. Sousa, L. Lyubomirsky, S.

4. Rode

اهداف با ارزش عمل نماید. وقتی که مردم شاد هستند، در تفکرشان فراخ‌اندیش^۱ و خلاق‌اند، اما افرادی که شاد نیستند مضطرب‌اند و انگیزه چندانی برای دنبال نمودن اهدافشان ندارند (دانون و هالپرن^۲، ۲۰۰۲).

این مفهوم اگرچه در ابتدا شاید مفهوم روان‌شناسانه به نظر برسد، اما واقعیت آن است که عوامل اجتماعی در رضایت از زندگی افراد نقش مهمی دارند. به طوری که جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی بسیاری به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رضایت از زندگی پرداخته‌اند و در تحقیقات خود به عواملی چون امید، قضاوت اجتماعی، نیاز، عدالت توزیعی، محرومیت نسبی، افزایش سطح توقعات، تجارب گذشته، احساس سودمند بودن، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، یادگیری اجتماعی، نابرابری و انومی اشاره کرده‌اند (صفری، ۱۳۷۴). و به طور کلی همه این محققان تأیید نموده‌اند که وقایع بیرونی و متغیرهای ساختاری می‌توانند در تعیین رضایت از زندگی نقش مهمی داشته باشند (مک‌کویلان و دیگران^۳، ۲۰۰۷: ۹۵۵-۹۵۶). علاوه بر این، اگرچه در بسیاری از تحقیقات انجام شده میان مفاهیمی چون بهزیستی ذهنی^۴، کیفیت زندگی^۵ یا سلامت روان^۶ با رضایت از زندگی^۷ تمایز قائل شده‌اند اما در این تحقیق این مفاهیم معادل هم و به یک معنا فرض شده‌اند. افزون بر این، در این مقاله هدف سنجش رضایت از قلمروهای مختلف زندگی نیست، بلکه هدف سنجش احساس کلی فرد راجع به زندگی‌اش است و در نهایت این‌که این تحقیق به دنبال بررسی رضایت فرد در گذشته یا آینده نیست بلکه در پی بررسی رضایت زندگی فرد در لحظه جاری است.

ارتباط نظری بین سرمایه اجتماعی و رضایت از زندگی

واقعیت آن است که سرمایه اجتماعی نقش مهمی در افزایش سلامت روان افراد بازی می‌کند. سابقه مطالعات مربوط به رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روان به یک قرن قبل بازمی‌گردد و در کار دورکیم درباره خودکشی، می‌توان آن را مشاهده نمود (هالپرن، ۲۰۰۵). علاوه بر این، جیکوب معتقد است که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی و مختلط شهری، سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت زندگی، در مقایسه با عوامل نهادهای رسمی

1. Open-minded

3. Mac Quillan et.al

5. quality of life

7. Life satisfaction

2. Donovan, N. Halpern, D.

4. subjective well-being

6. Mental health

مانند نیروی حفاظتی پلیس، مسئولیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (نقل از فوکویاما، ۱۳۷۹). وایتفورد نیز معتقد است که امروزه عوامل اقتصادی - اجتماعی تعیین‌کننده سلامت روان بررسی شده و شواهد بسیاری در دست است که هرچه افراد به لحاظ اجتماعی منزوی‌تر باشند، از سلامت روانی کمتری برخوردارند و برعکس هرچه انسجام اجتماعی در جامعه بیشتر باشد، جامعه از سلامت بیشتری بهره‌مند خواهد بود (وایتفورد^۱، ۲۰۰۰).

همچنین پاتنام در کتاب خود تحت عنوان بولینگ یک نفره ادعا نموده است که از میان همه حوزه‌هایی که در آن‌ها پیامدهای سرمایه اجتماعی را ریشه‌یابی کردم، اهمیت ارتباط اجتماعی هیچ‌یک از آن‌ها به‌خوبی قلمرو سلامت و رفاه نبوده است (به نقل از ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۰۱).

از سوی دیگر تحقیقات نشان داده است که روابط اجتماعی بالا (به‌عنوان یکی از معرف‌های سرمایه اجتماعی) همبستگی بالایی با سطوح بالای رضایت از زندگی دارد. برای مثال فردی که می‌تواند نام پنج یا بیشتر از پنج تا از دوستانش را ذکر کند، راضی‌تر از کسی است که دوستان چندانی ندارد (سوزا و لایبومیرسکی، ۲۰۰۱: ۲۲). در این‌جا منظور از روابط اجتماعی هم پیوندهای اولیه در محیط خصوصی زندگی و هم ارتباطات ثانویه در زندگی عمومی است. اما هر نوع پیوندی دارای تأثیرات یکسانی در کشورهای مختلف بر روی رضایت از زندگی نیست. در کشورهای غربی پیوند با همسر از اهمیت بیشتری برخوردار است تا تماس با دوستان و خویشاوندان. (برزگر مروستی، ۱۳۸۶: ۳۷).

در نهایت این‌که کاکس^۲ (۱۹۹۹) در مطالعات خود به این نتیجه رسیده است که در صورت وجود اعتماد (به‌عنوان شاخص سرمایه اجتماعی) در میان افراد ارتباط مابین اعضای خانواده، دوستان و همسایگان، همکاران، مراقبان بهداشت، هم‌گروه‌ها و اجتماعات مؤثرتر می‌شود. در حالی‌که فقدان اعتماد، با عدم پیروی از قوانین، رفتار ضداجتماعی، خودکشی، خشونت و سایر مشکلات اجتماعی همراه خواهد بود (کاکس، ۱۳۸۰) و نیز بلک^۳ معتقد است که سرمایه اجتماعی شامل شبکه ارتباطات اجتماعی و ویژگی‌هایی از این نوع، سهم مؤثری در کیفیت زندگی ایفا می‌نماید (بلک، ۲۰۰۰).

ادبیات تجربی تحقیق

- تحقیقات داخلی

- غفاری و اونق در تحقیقی به بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در میان جوانان شهر گنبد کاووس پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که رابطه بین دو سازه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه معنی‌داری بوده و سرمایه

1. Whitford
3. Black

2. Cax

اجتماعی بر مبنای چهار سنجۀ امنیت محلی، بدهستان، تصور نسبت به محله و عضویت انجمنی ۳۶ درصد تغییرات کیفیت زندگی را تبیین کرده است (غفاری و اوتق، ۱۳۸۵).

— ماجدی و لهسایی زاده در تحقیقی به بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاهای فارس پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان داده است که یازده فرضیه از بیست فرضیه مربوط به بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه و سرمایه اجتماعی تأیید شده است که، از آن میان، پنج فرضیه به شاخص‌های سرمایه اجتماعی مربوط می‌شود؛ همچنین مدل تحلیل رگرسیون معنادار بوده است که این خود به معنای تأیید فرضیه تحقیق بوده است. علاوه بر این، نتیجه این تحقیق نشان داده است که سطح بالای سرمایه اجتماعی به سطح بالای رضایت از کیفیت زندگی می‌انجامد و سرمایه اجتماعی در مقایسه با متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، شغل، و... پیش‌بینی‌کننده‌ای بهتر برای رضایت از کیفیت زندگی به‌شمار می‌رود (ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵).

— لهسایی زاده و مرادی در تحقیقی به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت روان در بین افراد مهاجر شهر کرمانشاه پرداخته‌اند. روش آن‌ها در این تحقیق پیمایشی بوده و ۶۰۰ نفر از مهاجران وارد شده به کرمانشاه را به شیوۀ تصادفی نظام‌مند مورد مطالعه قرار داده‌اند. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داده است که رابطه بین دو سازه سرمایه اجتماعی و سلامت روان افراد مهاجر در سطح بالایی معنادار می‌باشد و هر اندازه افراد در ساختار اجتماعی جدید دارای سرمایه اجتماعی بالاتری باشند سلامت روان آن‌ها در جامعه جدید در وضعیت بهتری قرار خواهد گرفت (لهسایی زاده و مرادی، ۱۳۸۶).

— تحقیقات خارجی

— تامپسون و همکارانش در تحقیقی به بررسی زمینه‌های اجتماعی سلامت روان مهاجران فیلیپینی در استرالیا پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان داد که مهاجران فیلیپینی در گذر از یک جامعه جمع‌گرا به جامعه‌ای فردگرا به مشکلات و فشارهای روانی و عاطفی گرفتار می‌شوند. همچنین حمایت اجتماعی، پیوندهای مشترک مثل هویت فرهنگی، زبان و علایق مشترک می‌توانند در سازگاری آن‌ها و سلامت روانی‌شان نقش مهمی داشته باشند (تامپسون و دیگران^۱، ۲۰۰۲، به نقل از لهسایی زاده و مرادی، ۱۳۸۶: ۱۶۴).

— نیلسون و همکارانش در تحقیقی به بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی سالمندان در روستاهای بنگلادش پرداخته‌اند. آن‌ها در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات یک

1. Thompson et al

نمونه ۱۱۳۵ نفری از روستاییان سالمند با سن بالای ۶۰ سال را انتخاب کردند و با استفاده از پرسشنامه، به مصاحبه با آنها پرداختند.

نتایج این تحقیق نشان داد که سن بالا، پایگاه اقتصادی ضعیف خانواده و میزان پایین سرمایه اجتماعی در سطح فرد و روستا عوامل تعیین کننده در کیفیت زندگی در میان سالمندان به شمار می روند و نیز سرمایه اجتماعی در سطح فرد و روستا به طور مستقیم با کیفیت زندگی سالمندان در روستاهای بنگلادش در ارتباط است (ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵: ۱۰۶).

— فخرالدین، عضو هیئت علمی دپارتمان دانشگاه اسلامی الگیر هندوستان، در سال ۱۹۹۱، تحقیقی با عنوان کیفیت زندگی شهری انجام داده است. در این تحقیق، محقق کیفیت زندگی را به کمک ۳۱ متغیر مرتبط با ابعاد مادی، سلامتی و تغذیه ای، فرهنگی، مسکن و فشار قلمرویی مورد ارزیابی و سنجش قرار داده است. در تحلیل نهایی این ۳۱ متغیر به پنج شاخص شرایط مادی، قلمرویی، سازگاری، سلامتی و آموزش تقلیل داده شده اند. نتایج این تحقیق نشان داده است که تحول الگوهای سکونت گاهی و ساختار محیطی در شهر لاکناو پیامدهایی هستند که ناشی از فشار ساختار سنتی، تعدیل های استعماری، توسعه نیافتگی و فقر می باشند (فخرالدین، ۱۹۹۱، به نقل از اوتق، ۱۳۸۴).

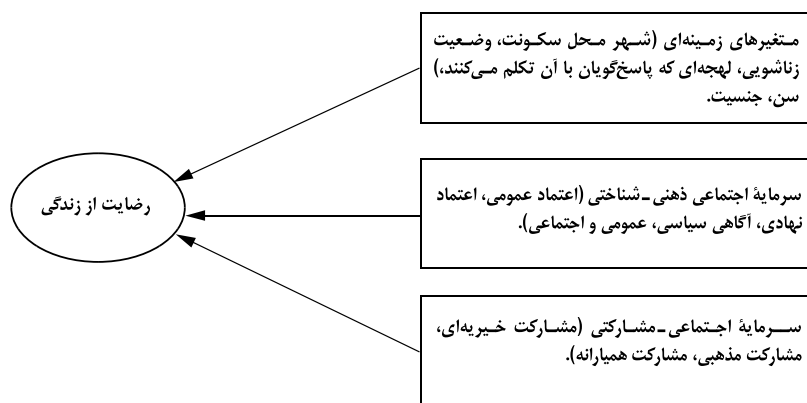
روی هم رفته باید گفت: ادبیات نظری و نتایج تحقیقات داخلی و خارجی — که در این جا بررسی شد — نشان می دهند: سرمایه اجتماعی یکی از عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی است و افرادی که از سرمایه اجتماعی بیشتری برخوردارند، رضایت بیشتری از زندگی دارند. اما مسئله ای که در این میان وجود دارد این است که جمعیت آماری بسیاری از این تحقیقات انجام شده جوانان نیستند، و اولاً مشخص نیست میزان سرمایه اجتماعی جوانان در چه وضعیتی است و ثانیاً این که مشخص نیست که آیا در میان جوانان نیز سرمایه اجتماعی نقش مهمی در رضایت از زندگی ایفا می کند یا نه؟ علاوه بر این ما در این تحقیق به مطالعه جوانان جامعه ای پرداخته ایم که هیچ مطالعه منظمی درباره آنها تاکنون صورت نگرفته است و از این رو این مطالعه می تواند به عنوان پایه ای برای مطالعات بعدی عمل کند. بنابراین با توجه به اهمیت همه موارد ذکر شده، مطالعه حاضر جهت پاسخ گویی به سوالات فوق انجام شده است.

مدل نظری تحقیق و فرضیه ها

برای ارزیابی تأثیر ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی، مدلی به صورت زیر در نظر گرفته شده است (شکل ۱)، علاوه بر این، براساس مطالبی که قبلاً یاد شد و نیز مدل

تحقیق زیر، فرضیات مطرح‌شده در این مقاله بدین صورت است:

۱. بین شهر محل زندگی پاسخ‌گویان و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین وضعیت زناشویی پاسخ‌گویان و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۳. بین لهجه‌ای که پاسخ‌گویان با آن تکلم می‌کنند و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۴. بین سن پاسخ‌گویان و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۵. بین جنسیت پاسخ‌گویان و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۶. بین اعتماد عمومی و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۷. بین اعتماد نهادی و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۸. بین آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی با رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۹. بین مشارکت خیریه‌ای و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۱۰. بین مشارکت مذهبی و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.
۱۱. بین مشارکت همیارانه و رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد.

شکل شماره ۱. مدل نظری تحقیق^۱

۱. در تعریف مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در این تحقیق از پایان‌نامه دکتر سیداحمد فیروزآبادی استفاده شده است.

روش تحقیق

در این تحقیق از روش پیمایشی برای بررسی موضوع مورد مطالعه استفاده شده است. روش پیمایشی یکی از پرکاربردترین روش‌های تحقیق در جامعه‌شناسی است. دلیل انتخاب این روش، برمی‌گردد به وسعت جمعیت مورد مطالعه و تعداد متغیرهایی که باید سنجیده شوند. علاوه بر این، روش پیمایشی به لحاظ صرفه‌جویی، سرعت عمل در جمع‌آوری داده‌ها و نیز قابلیت آن در شناسایی ویژگی‌های جمعیت براساس نمونه‌ای از اعضای آن، مناسب‌ترین روش در این زمینه به‌شمار می‌رود. روش مورد استفاده در این تحقیق، پیمایش مقطعی خواهد بود، در این تحقیق پس از مشخص شدن افراد نمونه، پرسشنامه‌ای را که از قبل جهت سنجش متغیرهای مورد مطالعه تهیه شده است، در اختیار آن‌ها قرار داده‌ایم.

جمعیت آماری

منظور از جمعیت آماری همان جمعیت اصلی است که از آن نمونه‌نمایا یا معرف به‌دست می‌آید (ساروخانی، ۱۳۷۲: ۱۵۸). جمعیت آماری این تحقیق را جوانان مناطق شهری شهرستان پاوه تشکیل می‌دهند. به بیان دقیق‌تر، جمعیت آماری که نمونه‌های این تحقیق از آن انتخاب شده‌اند، جوانان ۱۵ - ۲۹ سال شهرستان پاوه هستند، یعنی متولدین سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۲.

روش نمونه‌گیری

در این پژوهش برای انتخاب نمونه‌های مان از نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده کرده‌ایم. بدین صورت که در ابتدا با استفاده از روش طبقه‌بندی متناسب از چهار شهر شهرستان پاوه (پاوه، نودشه، نوسود و باینگان)، تعداد نمونه‌ای را که باید از هر شهر انتخاب می‌کردیم، مشخص نمودیم. در مرحله بعد نیز برای انتخاب نمونه‌های پژوهش درمورد شهر پاوه، به دلیل گستردگی محل سکونت، از تقسیمات پستی شهر پاوه استفاده نموده و از ۳۲ منطقه مورد نظر ۱۲ منطقه را انتخاب کردیم و در نهایت نمونه‌های مان را از این ۱۲ منطقه به صورت تصادفی برگزیدیم، اما در مورد سه شهر دیگر، از دفترچه تلفن استفاده نموده و با استفاده از روش نمونه‌گیری سیستماتیک افرادی را برای پاسخ‌گویی به سؤالات مان انتخاب کردیم. بدین صورت که پس از تهیه دفترچه تلفن شهری و اطمینان از به‌روز بودن و پوشش همه ساکنان شهر، به صورت تصادفی و براساس حجم نمونه مقتضی، شماره‌هایی انتخاب و به در خانه آن‌ها مراجعه شد و در صورت وجود جوانی در سن ۱۵ - ۲۹ سال در این خانه‌ها، پرسشنامه‌ای به آن‌ها جهت پاسخ‌گویی داده شد و در غیراین صورت با حذف شماره‌های انتخاب‌شده و شماره‌هایی که فاقد جوانی برای پاسخ‌گویی

به پرسشنامه بودند، بار دیگر و براساس حجم نمونه باقی مانده، شماره‌هایی به صورت تصادفی انتخاب شد و این روند تا هنگامی که همه حجم نمونه به دست آمد ادامه یافت.

حجم نمونه: برای تعیین حجم نمونه در این تحقیق از فرمول کوکران استفاده شده است، که رفیع پور از آن به عنوان فرمول پیچیده اما منطقی یاد می‌کند (رفیع پور، ۱۳۸۳: ۳۸۳). براساس سرشماری سال ۱۳۸۵، تعداد کل جوانان شهرستان پاوه برابر با ۱۱۹۷۹ نفر است که در صورت استفاده از فرمول کوکران می‌بایست ۳۸۷ نفر از آن‌ها برای تحقیق انتخاب شوند، اما از آنجایی که معمولاً در پژوهش‌ها به برخی پرسشنامه‌ها به طور کامل پاسخ داده نمی‌شود و یا به دلیل عدم دقت پاسخگو، اطلاعات موجود در آن‌ها قابل استفاده نمی‌باشد تصمیم گرفته شد که بیشتر از حجم نمونه برآوردشده، پرسشنامه توزیع شود و به جای ۳۸۷ نفر، ۴۱۰ نفر مورد پژوهش قرار بگیرند.

روش گردآوری داده‌ها: در این پژوهش جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه به صورت مصاحبه حضوری انجام گرفته است. به عبارت دیگر بعد از آن که مشخص شد از هر کدام از مناطق مورد نظر چه مقدار نمونه باید انتخاب نمود، و باید به کدام خانواده‌ها برای پاسخ‌گویی به پرسشنامه مراجعه شود، برای پاسخ‌گویی به در منازل آن‌ها مراجعه شده است.

سطح تحلیل: سطح تحلیل پژوهش خرد است؛ زیرا متغیرهای این پژوهش مربوط به ویژگی‌های افراد است. واحد تحلیل این پژوهش فرد است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌بایست به پرسش‌ها و فرضیات تحقیق و نیز سطوح سنجش و تأثیرگذاری علی متغیرها توجه داشت. زیرا هر روش آماری داده‌هایی را در سطح معینی از اندازه‌گیری طلب می‌کند. به نظر دواس سه عامل بر نحوه تحلیل داده‌ها مؤثرند:

(۱) تعداد متغیرهای تحقیق؛

(۲) سطح سنجش متغیرها؛

(۳) استفاده از داده‌ها برای مقاصد توصیفی یا استنباطی.

بر این اساس، در این تحقیق برای توصیف متغیرها از جداول فراوانی، برای بررسی ارتباط بین متغیرها از آزمون‌های ضریب همبستگی وی کرامر، فی و دی سامرز و برای تحلیل چندمتغیری بین متغیرهای وابسته و مستقل از رگرسیون چندمتغیره استفاده می‌شود.

روایی و پایایی

روایی: در این تحقیق برای سنجش اعتبار سؤالات از اعتبار صوری^۱ استفاده شد، به طوری که سؤالات در نظر گرفته شده برای سنجش مفاهیم اصلی تحقیق به تعدادی از کارشناسان و متخصصان برای داوری داده شد، براساس نتایج ارزیابی متخصصان برخی از سؤالات حذف و سؤالات دارای اعتبار کافی به عنوان سؤالات پرسشنامه انتخاب و «ساخت» داده شدند.

پایایی: در این تحقیق برای سنجش پایایی ابزار اندازه گیری، تعداد ۴۰ نفر از پاسخگویان به صورت تصادفی انتخاب و پرسشنامه تحقیق در میان آنان توزیع شد، با توجه به پایایی به دست آمده برای گویه‌های مرتبط با رضایت از زندگی (۰/۷۴)، مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی ذهنی - شناختی یعنی اعتماد نهادی (۰/۶۵)، اعتماد عمومی (۰/۶۰)، آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی (۰/۷۹) و مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی یعنی مشارکت خیریه‌ای (۰/۸۰)، مشارکت مذهبی (۰/۷۲) و مشارکت همیارانه (۰/۷۱)، می‌توان گفت گویه‌ها هم‌مسیر هستند و از هماهنگی و پایایی قابل قبولی برخوردارند.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

در این تحقیق دو دسته متغیر در نظر گرفته شده است، متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته. متغیرهای مستقل خود دو دسته‌اند: متغیرهای زمینه‌ای و متغیرهای مربوط به سرمایه اجتماعی. متغیر وابسته نیز رضایت از زندگی است.

الف. متغیرهای مستقل

همان‌طور که گفته شد، این متغیرها دو دسته‌اند که عبارت‌اند از: متغیرهای زمینه‌ای (شهر محل سکونت، جنسیت، گروه‌های سنی، وضعیت زناشویی و لهجه پاسخگویان) و متغیرهای مربوط به سرمایه اجتماعی (اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی، مشارکت خیریه‌ای، مشارکت مذهبی و مشارکت همیارانه). در ادامه به تعریف مفهومی و عملیاتی این متغیرها می‌پردازیم.

1. Face Validity

متغیرهای زمینه‌ای

این متغیرها را می‌توان بدین‌گونه تعریف عملیاتی یا مفهومی کرد: شهر محل سکونت: منظور این است که پاسخ‌گو در کدام یک از شهرهای پاره، نودشه، باینگان یا نوسود سکونت دارد. جنسیت: منظور این است که فرد پاسخ‌گو، زن است یا مرد؛ سن: منظور از سن تعداد سال‌هایی است که از تولد یک فرد می‌گذرد؛ وضعیت زناشویی: منظور از وضعیت زناشویی این است که فرد پاسخ‌گو متأهل است یا مجرد؛ لهجه: منظور این است که پاسخ‌گوی مورد نظر به لهجه جافی تکلم می‌کند یا لهجه هورامی. اگرچه بیشتر لهجه‌های کردی ثبت نشده‌اند، اما براساس تحلیل و تفحص زبان‌شناسانه و اطلاعاتی که درخصوص لهجه‌ها در دست است می‌توان گفت در زبان کردی چهار لهجه اصلی وجود دارد: ۱) کرمانجی، ۲) سورانی، ۳) دملی و هورامی، و ۴) آن دسته از لهجه‌هایی که در جنوب کردستان متداول است. مثل کلهری، فیلی و... (حسن‌پور، ۱۹۹۲). نکته‌ای که در این جا لازم است ذکر شود این است که از آن‌جایی که محقق با شرایط اجتماعی شهرستان پاره آشنایی دارد و معتقد است افرادی که به لهجه هورامی تکلم می‌کنند تاریخ، تجربه زیسته و درعین حال شیوه زندگی متفاوتی با افرادی دارند که با لهجه جافی^۱ تکلم می‌کنند، به‌طوری که می‌توان این تفاوت‌ها را بعینه در ارزش‌ها، هنجارها، رفتار و آداب و رسوم هر کدام از این افراد مشاهده کرد، بنابراین از این متغیر نیز به‌عنوان یکی از متغیرهای مستقل در تحقیق حاضر استفاده شد تا رابطه آن با رضایت از زندگی بررسی شود.

متغیرهای مربوط به سرمایه اجتماعی

به‌طور کلی در این تحقیق «سرمایه اجتماعی به‌عنوان منبعی جهت تسهیل کنش جمعی تلقی می‌گردد و این منبع علاوه بر آگاهی و توجه نسبت به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی (شناخت)، یعنی آگاهی‌ای که موجب علاقه‌مندی و دل‌نگرانی است، شامل اعتماد (اعتماد عمومی یا تعمیم‌یافته و اعتماد نهادی - مدنی)، هنجارها و یا رفتارهای معامله متقابل (همیاری) که در درون شبکه‌های اجتماعی عمل می‌کنند و عناصر ساختاری شبکه‌ها و مشارکت است» (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۶۴). در این تعریف سرمایه اجتماعی دو بعد دارد که عبارت‌اند از شناختی - ذهنی و رفتاری - مشارکتی و معرف‌های بعد ذهنی - شناختی عبارت‌اند از اعتماد عمومی، اعتماد نهادی و آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی یا اجتماعی و معرف‌های بعد رفتاری - مشارکتی نیز عبارت‌اند از: مشارکت خیریه‌ای، مشارکت مذهبی و مشارکت همیارانه.

۱. جافی یکی از زیرلهجه‌های سورانی است و ما در این جا از آن نیز تحت عنوان لهجه یاد کرده‌ایم نه تحت عنوان گویش یا هرچیز دیگری.

۱. بعد ذهنی - شناختی سرمایه اجتماعی:

این بعد از سرمایه اجتماعی بیشتر بر جنبه ذهنی و اعتقادی این سرمایه تأکید دارد و شاخص‌هایی که برای این بعد از سرمایه اجتماعی می‌توان در نظر گرفت عبارت‌اند از:

الف) اعتماد عمومی: یکی از معرف‌هایی که برای سنجش بعد شناختی - ذهنی سرمایه اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد، اعتماد عمومی است. برای سنجش این مؤلفه از سؤالات زیر استفاده می‌شود: (۱) مردم تا چه اندازه قابل اعتماد هستند؟ (۲) مردم تا چه اندازه به قول و قرارهای خود عمل می‌کنند؟ (۳) مردم تا چه اندازه در هنگام فروش اجناس خود حاضر به بیان عیب و نقص کالاهای خود هستند؟ (۴) دوستان شما چقدر قابل اعتماد هستند؟

ب) اعتماد نهادی: یکی دیگر از معرف‌های بعد شناختی - ذهنی سرمایه اجتماعی اعتماد نهادی است که برای سنجش آن از سؤال زیر استفاده می‌شود: مردم تا چه اندازه به عملکرد گروه‌ها، اصناف و اداراتی که به‌طور مستقیم با آنها ارتباط دارند، اعتماد دارند؟

ج) آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی: سومین معرف شناختی - ذهنی سرمایه اجتماعی آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی است. اگرچه ممکن است به‌نظر برسد که آگاهی چندان ربطی به مفهوم سرمایه اجتماعی ندارد اما در واقع یکی از شاخص‌هایی که در تحقیقات اجتماعی داخلی به آن توجه زیادی شده است و در تحقیقات خارجی نیز برخی از محققان مثل ولکاک، گل‌من، آدلر و کوون و چای یووا^۱ از آن به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم سرمایه اجتماعی یاد کرده و در تحقیقات خود مورد استفاده قرار داده‌اند شاخص آگاهی یا اطلاعات است (سیاهپوش، ۱۳۸۷: ۱۰۸-۱۰۹). بدین‌منظور با الهام از تحقیقات فوق و با توجه به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه مورد مطالعه برای سنجش آن از سؤالات زیر استفاده می‌شود: (۱) آگاهی از این مسئله که اولین انتخابات عمومی شوراهای شهر در دوره کدام رئیس‌جمهور برگزار شده است (۲) آگاهی از چگونگی تعیین ریاست قوه قضائیه (۳) آگاهی و شناخت فرماندار مرکز شهرستان (پاوه)

۲. بعد رفتاری - مشارکتی سرمایه اجتماعی:

این بعد از سرمایه اجتماعی بر جنبه انضمامی و عینی سرمایه اجتماعی تأکید دارد و شاخص‌هایی که برای سنجش این بعد از سرمایه اجتماعی می‌توان در نظر گرفت عبارت‌اند از:

الف) مشارکت خیریه‌ای: اولین معرف بعد رفتاری - مشارکتی سرمایه اجتماعی مشارکت خیریه‌ای است که برای سنجش این مؤلفه، این مسئله بررسی می‌شود که فرد در سال گذشته در

انواع کمک‌های خیریه‌ای به چه میزان مشارکت داشته است.
(ب) مشارکت مذهبی: دومین معرف بعد رفتاری - مشارکتی سرمایه اجتماعی مشارکت مذهبی است که برای سنجش آن این مسئله بررسی می‌شود که فرد در طول سال گذشته در انواع مراسم و مناسک دینی به چه میزان مشارکت داشته است.
(ج) مشارکت همیارانه: آخرین معرف بعد رفتاری - مشارکتی سرمایه اجتماعی مشارکت همیارانه است که برای سنجش آن نیز این مسئله بررسی می‌شود که فرد در طول سال گذشته در انواع فعالیت‌های انسان‌دوستانه به چه میزان مشارکت داشته است.

ب. متغیر وابسته:

رضایت از زندگی: همان‌طور که گفته شد متغیر وابسته ما در این پژوهش رضایت از زندگی است. ما در این تحقیق تعریف سوزا و لایومیرسکی را مورد استفاده قرار دادیم. از نظر این دو محقق رضایت یک فرد از زندگی دلالت دارد بر خرسندی یا پذیرش اوضاع و احوال زندگی از سوی آن شخص و یا به‌طور کلی تحقق خواسته‌ها و نیازهای آن شخص. به عبارت دیگر، رضایت از زندگی اساساً ارزیابی فرد از کیفیت زندگی‌اش است (سوزا و لایومیرسکی، ۲۰۰۱: ۳).

تحقیقات انجام‌شده درباره این مفهوم نشان می‌دهد که محققان همواره برای سنجش این مفهوم از مقیاس گزارش شخصی^۱ استفاده نموده‌اند. در این مقیاس از پاسخ‌گویان خواسته می‌شود که میزان رضایت از زندگی‌شان را با انتخاب یک علامت^۲ (یعنی، شماره یا عبارتی ظاهری) در یک مقیاس رتبه (برای مثال از ۱ تا ۷) مشخص نمایند. از آنجایی که تصور می‌رود مفهوم رضایت از زندگی مفهومی قضاوتی^۳ است، روش گزارش شخصی کامل‌ترین و بهترین روش برای اندازه‌گیری آن است.

ما در این تحقیق برای سنجش رضایت از زندگی جوانان از یک مقیاس گزارش شخصی چندگویه‌ای استفاده نموده‌ایم. یکی از معتبرترین و پرکاربردترین این مقیاس‌ها، مقیاسی است که در سال ۱۹۸۵ توسط سوزا و لایومیرسکی ساخته شده است. این مقیاس یک مقیاس ۵ گویه‌ای است که در آن از گویه‌های کلی و غیرتخصصی استفاده شده است و از آن تحت عنوان SWLS^۴ یاد می‌کنند. بنابراین در این تحقیق برای سنجش میزان رضایت از زندگی جوانان شهرستان پاوه از این مقیاس استفاده می‌کنیم (البته در آن اندک تغییراتی داده شده است، بدین صورت که گویه‌های دوم و پنجم این مقیاس تغییر جهت داده شده‌اند).

1. Self-report
3. judgment

2. symbol
4. Satisfaction With Life Scale

یافته‌های پژوهش:

۱. توصیف متغیرهای زمینه‌ای تحقیق

در این تحقیق ۷۴/۹ درصد از پاسخ‌گویان از شهر پیاوه، ۱۲/۹ درصد از شهر نودشه، ۶/۱ درصد از شهر باینگان و ۶/۱ درصد نیز از شهر نوسود انتخاب شده‌اند. ۴۹ درصد پاسخ‌گویان زن و ۵۱ درصد نیز مرد بوده‌اند. میانگین سنی افراد نمونه در این تحقیق ۲۲/۱۳ سال است که نشان می‌دهد جمعیت نمونه نسبتاً در سنین میانی جوانی هستند، ۷۹ درصد از پاسخ‌گویان این تحقیق را جوانان مجرد و ۲۱ درصد را جوانان متأهل تشکیل می‌دهند. در نهایت این‌که، ۶۹/۵ درصد از پاسخ‌گویان این تحقیق به لهجه هورامی و ۳۰/۵ درصد نیز به لهجه جافی تکلم می‌کنند.

۲. توصیف متغیرهای مستقل تحقیق

۲-۱. توصیف بعد ذهنی-شناختی سرمایه اجتماعی: نتایج توصیفی این تحقیق درباره مؤلفه‌های ذهنی-شناختی سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که ۴۶/۳ درصد از پاسخ‌گویان دارای اعتماد عمومی در حد کم، ۴۵/۶ درصد دارای اعتماد عمومی در حد متوسط و ۸ درصد نیز دارای اعتماد عمومی در حد زیاد هستند. داده‌های مربوط به مؤلفه اعتماد نهادی نشان می‌دهد که ۳۲/۷ درصد از پاسخ‌گویان دارای اعتماد نهادی در حد کم، ۴۶/۶ درصد دارای اعتماد نهادی در حد متوسط و ۲۰/۷ درصد نیز دارای اعتماد نهادی در حد زیاد هستند. علاوه بر این، داده‌های مربوط به میزان آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی نیز نشان می‌دهد که ۵۳/۴ درصد از پاسخ‌گویان دارای میزان آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی در حد کم، ۲۵/۴ درصد دارای میزان آگاهی در حد متوسط و ۲۱/۲ درصد نیز دارای میزان آگاهی در حد زیاد هستند. همچنین نتایج توصیفی این تحقیق نشان داد که میانگین سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی پاسخ‌گویان ۷/۸۵ است که نشان می‌دهد، میزان سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی جمعیت نمونه در حد متوسط است. بیشترین فراوانی نمونه مربوط به عدد ۷ است. براساس نمره میانه، ۵۰ درصد پاسخ‌گویان پژوهش میزان سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی بالاتر از ۸ دارند و میزان سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی بقیه پایین‌تر از ۸ است. براساس آزمون چولگی که مقدار آن ۰/۰۶۹ است، توزیع میزان سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی پاسخ‌گویان چولگی ندارد و توزیع میزان این بعد از سرمایه اجتماعی در میان پاسخ‌گویان دارای توزیع طبیعی یا متقارن است. مقدار آزمون کشیدگی سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی پاسخ‌گویان نیز ۱/۲۹ است و چون کمتر از عدد ۱/۹۶ است، بنابراین توزیع

میزان سرمایه اجتماعی ذهنی - شناختی در میان پاسخ‌گویان متوسط قامت است.

۲-۲. توصیف بعد رفتاری - مشارکتی سرمایه اجتماعی: نتایج مربوط به بعد رفتاری - مشارکتی نیز نشان می‌دهد که ۱۰/۵ درصد از پاسخ‌گویان دارای میزان مشارکت خیریه‌ای در حد کم، ۳۱/۷ درصد دارای میزان مشارکت خیریه‌ای در حد متوسط و ۵۷/۸ درصد نیز دارای میزان مشارکت خیریه‌ای در حد زیاد هستند. داده‌های مربوط به میزان مشارکت مذهبی نیز نشان می‌دهد که ۳۱/۵ درصد از پاسخ‌گویان دارای میزان مشارکت مذهبی در حد کم، ۳۲ درصد دارای میزان مشارکت مذهبی در حد متوسط و ۳۶/۶ درصد نیز دارای میزان مشارکت مذهبی در حد زیاد هستند. علاوه بر این، داده‌های مربوط به میزان مشارکت همیارانه نیز نشان می‌دهد که ۱۸/۵ درصد از پاسخ‌گویان دارای میزان مشارکت همیارانه در حد کم، ۳۶/۸ درصد دارای میزان مشارکت همیارانه در حد متوسط و ۴۴/۶ درصد نیز دارای میزان مشارکت همیارانه در حد زیاد هستند. همچنین نتایج توصیفی این تحقیق نشان داد که میانگین سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی پاسخ‌گویان ۱۰/۰۷ است که این خود نشان‌دهنده آن است که میزان سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی جمعیت نمونه در حد زیاد قرار می‌گیرد. بیشترین فراوانی نمونه نیز مربوط به عدد ۱۰ است. براساس نمره میانه، ۵۰ درصد پاسخ‌گویان پژوهش میزان سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی بالاتر از ۱۰ دارند و میزان سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی بقیه پایین‌تر از ۱۰ است. براساس آزمون چولگی که مقدار آن ۰/۱۰۱- است، توزیع میزان سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی پاسخ‌گویان چولگی ندارد و توزیع میزان این بعد از سرمایه اجتماعی در میان پاسخ‌گویان دارای توزیع طبیعی یا متقارن است. مقدار آزمون کشیدگی سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی پاسخ‌گویان نیز ۱/۵ است و چون کمتر از عدد ۱/۹۶ است، بنابراین توزیع میزان سرمایه اجتماعی رفتاری - مشارکتی در میان پاسخ‌گویان متوسط قامت است.

۳. توصیف سرمایه اجتماعی در میان پاسخ‌گویان

جدول شماره ۱. توزیع میزان سرمایه اجتماعی در میان پاسخ‌گویان

درصد فراوانی		کم (۲-۴/۶۵)	متوسط (۴/۶۶-۵/۳۳)	زیاد (۵/۳۴-۸)
مؤلفه	سرمایه اجتماعی	۲۴/۱	۲۲/۴	۵۳/۴

میانگین: ۶/۶ میانه: ۷ نما: ۷ انحراف استاندارد: ۱/۵۷

جدول (۱) نشان‌دهنده توزیع میزان سرمایه اجتماعی در میان پاسخ‌گویان است. این شاخص از ترکیب دو بعد اصلی سرمایه اجتماعی (بعد ذهنی-شناختی و بعد رفتاری-مشارکتی) ساخته شده است. بررسی داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که ۲۴/۱ درصد از پاسخ‌گویان دارای میزان سرمایه اجتماعی در حد کم، ۲۲/۴ درصد دارای میزان سرمایه اجتماعی در حد متوسط و ۵۳/۴ درصد نیز دارای سرمایه اجتماعی در حد زیاد هستند. علاوه بر این، همان‌طور که مشاهده می‌کنید میانگین سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهرستان پاوه عدد ۶/۶ از دامنه ۲-۸ می‌باشد که در قسمت زیاد قرار می‌گیرد. میانه پاسخ‌ها نیز عدد ۷ است، یعنی نیمی از نمره سرمایه اجتماعی جوانان کمتر از عدد ۷ و نیمی دیگر بیش از عدد ۷ می‌باشد و بیشترین فراوانی نمره سرمایه اجتماعی جوانان نیز مربوط به عدد ۷ بوده است.

۴. توصیف متغیر وابسته تحقیق

جدول شماره ۲. توزیع میزان رضایت از زندگی در میان پاسخ‌گویان

درصد فراوانی	کم (۵-۱۱/۳۲)	متوسط (۱۱/۳۳-۱۷/۶۵)	زیاد (۱۷/۶۶-۲۴)
مؤلفه رضایت از زندگی	۲۰/۲	۳۲/۷	۴۷/۱

میانگین: ۱۵/۹ میانه: ۱۶ نما: ۱۶ انحراف استاندارد: ۳/۹۰

جدول (۲) نشان‌دهنده توزیع میزان رضایت از زندگی در میان پاسخ‌گویان است. بررسی داده‌های این جدول نشان می‌دهد که ۲۰/۲ درصد از پاسخ‌گویان دارای میزان رضایت از زندگی در حد کم، ۳۲/۷ درصد دارای میزان رضایت از زندگی در حد متوسط و ۴۷/۱ درصد نیز دارای میزان رضایت از زندگی در حد زیاد هستند. علاوه بر این میانگین رضایت از زندگی در میان جوانان شهرستان پاوه عدد ۱۵/۹ از دامنه ۵-۲۴ می‌باشد که در قسمت متوسط قرار می‌گیرد و میانه پاسخ‌ها نیز عدد ۱۶ است که یعنی نمره نیمی از جوانان این شهرستان پایین‌تر از عدد ۱۶ و نمره نیم دیگر بیش از عدد ۱۶ است. بیشترین فراوانی نمره رضایت از زندگی نیز مربوط به عدد ۱۶ بوده است.

آزمون فرضیه‌ها و تعیین روابط بین متغیرها

فرضیات این تحقیق از طریق آزمون‌های ضرایب همبستگی فی کرامر و دی سامرز مورد تحلیل قرار گرفتند. از یازده فرضیه‌ای که رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای و سرمایه اجتماعی با

رضایت از زندگی را سنجیده‌اند، ارتباط متغیرهای جنسیت و اعتماد نهادی، آگاهی از امور عمومی، سیاسی و اجتماعی و مشارکت خیریه‌ای با رضایت از زندگی در سطح اطمینان ۹۹ درصد و ارتباط بین متغیر مشارکت مذهبی با رضایت از زندگی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید شد و پنج متغیر لهجه، سن، وضعیت زناشویی، اعتماد عمومی و مشارکت همیارانه با رضایت از زندگی رابطه‌ای نداشتند.

از پنج فرضیه تأییدشده، چهار مورد مربوط به شاخص‌های سرمایه اجتماعی بودند، که در این میان، از سه مؤلفه مربوط به سرمایه اجتماعی ذهنی-شناختی (مؤلفه‌های اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، و آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی) دو مؤلفه یعنی اعتماد نهادی و آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی و از سه مؤلفه مربوط به سرمایه اجتماعی رفتاری-مشارکتی (مشارکت خیریه‌ای، مشارکت مذهبی و مشارکت همیارانه)، دو مؤلفه یعنی مؤلفه‌های مشارکت خیریه‌ای و مشارکت مذهبی بر رضایت از زندگی تأثیر داشتند. علاوه بر این، متغیر دیگری که با رضایت از زندگی رابطه معناداری داشت، متغیر زمینه‌ای جنسیت بود، بدین صورت که نتایج این تحقیق نشان داد زنان جوان از مردان جوان رضایت بیشتری از زندگی دارند (جدول ۳).

جدول شماره ۳. نتایج آزمون فرضیه‌ها با استفاده از ضریب همبستگی

ارتباط	سطح معناداری	ضریب همبستگی	فرضیه
دارد	۰/۹۹	-۰/۳۲	ارتباط بین جنسیت و رضایت از زندگی
-	-	۰/۰۸۱	ارتباط بین سن و رضایت از زندگی
-	-	۰/۰۴۳	ارتباط بین وضعیت زناشویی و رضایت از زندگی
-	-	۰/۰۹۳	ارتباط بین لهجه‌ای که پاسخ‌گویان با آن تکلم می‌کنند و رضایت از زندگی
-	-	۰/۰۲	ارتباط بین شهر محل سکونت و رضایت از زندگی
-	-	۰/۰۷	ارتباط بین اعتماد عمومی و رضایت از زندگی
دارد	۰/۹۹	۰/۱۲	ارتباط بین اعتماد نهادی و رضایت از زندگی
دارد	۰/۹۹	۰/۲۱	ارتباط بین میزان آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی با رضایت از زندگی
دارد	۰/۹۹	۰/۱۴	ارتباط بین مشارکت خیریه‌ای و رضایت از زندگی
دارد	۰/۹۵	۰/۱۰	ارتباط بین مشارکت مذهبی و رضایت از زندگی
-	-	۰/۰۷	ارتباط بین مشارکت همیارانه و رضایت از زندگی

رگرسیون چندمتغیره

در این تحقیق برای تحلیل چندمتغیری بین متغیرهای مستقل و وابسته، از رگرسیون چندمتغیری به روش گام‌به‌گام استفاده شد. در این جا پنج متغیر جنسیت، اعتماد نهادی، آگاهی و

توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی، مشارکت مذهبی و مشارکت خیریه‌ای که قبلاً ارتباط آن‌ها با رضایت از زندگی ثابت شده بود در معادله وارد شدند و در نهایت تنها متغیرهای جنسیت، آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی و مشارکت مذهبی در معادله باقی ماندند که روی هم رفته ۱۳ درصد از متغیر رضایت از زندگی را تبیین می‌کردند (جدول ۴ و جدول ۵).

جدول شماره ۴. نتایج آزمون تحلیل رگرسیون درباره عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی

Method=Stepwise	روش ورود متغیرها: گام به گام
R=۰/۳۷	ضریب همبستگی چندگانه
R ² =۰/۱۳۴	ضریب تعیین
R ² adj=۰/۱۳	ضریب تعیین تعدیل یافته
S.E=۰/۹۶	خطای معیار
ANOVA=۲۰/۹۱۹	تحلیل واریانس
sig=۰/۰۰۰	سطح معناداری

جدول شماره ۵. ضرایب آزمون تحلیل رگرسیون درباره عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی

Sig	t	S.E	Beta	b	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۱۶/۱۵۲	۰/۱۸۵	-	۲/۹۸۸	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	-۵/۶۸۲	۰/۰۹۸	-۰/۲۷	-۰/۵۵۵	متغیر جنسیت
۰/۰۰۰	۳/۴۰۳	۰/۰۴۴	۰/۱۶۳	۰/۱۵	متغیر آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی
۰/۰۰۰	۲/۰۵۷	۰/۰۴۴	۰/۰۹۵	۰/۰۹	متغیر مشارکت مذهبی

با توجه به نتایج حاصل می‌توان معادلات رگرسیونی غیراستاندارد را چنین نوشت:

● معادله رگرسیون غیراستاندارد

رضایت از زندگی - ۲/۹۹ - (۰/۵۵) (جنسیت) + (۰/۱۵) (میزان آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی) + (۰/۰۹) (میزان مشارکت مذهبی).
 ارقام مندرج در معادله فوق بدین معناست که با افزایش یک واحد آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی، رضایت از زندگی جوانان به اندازه ۰/۱۵ افزایش می‌یابد. علاوه بر این با افزایش یک واحد مشارکت مذهبی افراد، رضایت از زندگی جوانان به اندازه ۰/۰۹ افزایش می‌یابد. همچنین اگر فرد جوان مرد باشد ۰/۵۵ از رضایت از زندگی اش کم می‌شود.

خلاصه و نتیجه‌گیری

سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک نوع دارایی شخصی قابل حصول‌تر، در مقایسه با دیگر انواع سرمایه‌ها، تا حدود زیادی تابع جهت‌گیری‌های کنشی کنش‌گران است و کوشش برای افزایش میزان آن می‌تواند تأثیرات مفیدی بر افزایش رضایت از زندگی داشته باشد. رضایت از زندگی به‌عنوان پدیده‌ای اجتماعی و روان‌شناختی نه تنها در کیفیت روانی تک‌تک افراد نقش دارد، بلکه نوعی زندگی سالم و مثبت برای کل افراد جامعه فراهم می‌نماید. تحقیقات قبلی راجع به رابطه بین سرمایه اجتماعی و رضایت از زندگی به‌طور کلی نشان می‌دهد که یکی از عوامل مهم در افزایش رضایت از زندگی افراد، میزان سرمایه اجتماعی آن‌ها است. با توجه به این مسئله در این تحقیق هدف این بود که این گزاره را در مورد جوانان شهرستان پاوه بررسی کنیم، از آنجایی که درباره جوانان این شهرستان در این زمینه خاص تحقیقاتی صورت نگرفته است، بنابراین از یک‌سو، هدف ما در این تحقیق توصیف میزان رضایت از زندگی و میزان سرمایه اجتماعی در میان جوانان این شهرستان و از سوی دیگر، بررسی رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با رضایت از زندگی بوده است، علاوه بر این، جهت کسب اطلاعات بیشتر تأثیر متغیرهای زمینه‌ای بر رضایت از زندگی نیز مورد مطالعه قرار گرفت. روی هم‌رفته براساس بررسی داده‌هایی که در این تحقیق به‌دست آمده است می‌توان نتایج زیر را بیان نمود:

اول این‌که، میانگین رضایت از زندگی جوانان شهرستان پاوه درحد متوسط و میانگین سرمایه اجتماعی آن‌ها درحد زیاد است.

دوم این‌که، از میان یازده فرضیه در نظر گرفته‌شده که ارتباط بین متغیرهای زمینه‌ای و سرمایه اجتماعی با رضایت از زندگی را بررسی می‌کرد، پنج فرضیه تأیید شد که چهار مورد مربوط به شاخص‌های سرمایه اجتماعی (آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی، اعتماد نهادی، مشارکت خیریه‌ای و مشارکت مذهبی) و یک مورد هم مربوط به متغیرهای زمینه‌ای (جنسیت) بود.

سوم این‌که، با استفاده از یک مدل رگرسیون چندمتغیره و با روش گام‌به‌گام رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تحلیل شد. این مدل به لحاظ آماری معنادار بوده و ۰/۱۳ درصد از تغییرات متغیر رضایت از زندگی را تبیین می‌کرد. این مدل نشان داد که از میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مؤلفه آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی (مربوط به سرمایه اجتماعی ذهنی - شناختی) و مؤلفه مشارکت مذهبی (مربوط به سرمایه اجتماعی رفتاری) بیشترین نقش تبیین‌کنندگی را در متغیر رضایت از زندگی دارند.

بنابراین روی هم‌رفته همان‌طور که در ادبیات نظری ارائه‌شده توسط کسانی مثل دورکیم،

جیکوب، وایتفورد، پاتنام، سوزا و لایومیرسکی، کاکس و بلک بر تأثیر سرمایه اجتماعی و اجزا و مؤلفه‌های مختلف آن بر رضایت از زندگی و مفاهیم مشابه آن و اجزای مختلف این مفاهیم تأکید شده و تبیین‌های نظری دقیق درباره چگونگی تأثیر و تأثر بین این مؤلفه‌ها ارائه شده است و نیز همان‌طور که در بخش تجربی تحقیقات داخلی انجام شده توسط غفاری و اونق، ماجدی و لهسایی‌زاده، و لهسایی‌زاده و مرادی و نیز تحقیقات خارجی انجام شده توسط تامپسون و همکارانش، نیلسون و همکارانش و فخرالدین نشان داده‌اند که سرمایه اجتماعی و ابعاد مختلف آن بر رضایت از زندگی، مفاهیم مشابه آن (مثل سلامت روان، شادکامی و غیره) و مؤلفه‌های مختلف آن تأثیر دارند و نقش مهمی در تبیین رضایت از زندگی دارند نتایج این تحقیق نیز تأییدکننده این تحقیقات است و نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی به‌طور کلی و مؤلفه‌های خاص آن مثل مؤلفه آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و اجتماعی و مؤلفه مشارکت مذهبی بر افزایش رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارند.

درعین حال ادعای این تحقیق هرگز آن نیست که سرمایه اجتماعی تنها تعیین‌کننده رضایت از زندگی است و یافته‌ها نیز نشان می‌دهد که تنها ۱۳ درصد از رضایت از زندگی جوانان توسط سرمایه اجتماعی تعیین می‌شود. از طرف دیگر بالابودن سرمایه اجتماعی در میان جوانان شهرستان پاوه هرگز ما را به این نتیجه نمی‌رساند که شرایط اجتماعی زندگی جوانان در شهرستان پاوه بسیار مطلوب است. سرمایه اجتماعی تنها یکی از معرف‌های بعد اجتماعی زندگی جوانان است. در تبیین بالابودن سرمایه اجتماعی در این شهرستان به‌نظر می‌رسد توجه به دو نکته از اهمیت زیادی برخوردار است. نخست مقایسه تطبیقی شهرستان پاوه با شهرستان‌های اطراف، مثل جوانرود و یا حتی روانسر است که در یک حوزه فرهنگی واقع شده‌اند. یکی از دلایل مهم بالابودن سرمایه اجتماعی در شهرستان پاوه از این امر می‌تواند ناشی شده باشد که در نتیجه فرایند شهرنشینی در این شهرستان، تغییر زیادی، همانند آنچه که در شهری مثل جوانرود به‌وجود آمده، رخ نداده است. درحالی‌که در شهرهایی مثل جوانرود و روانسر، فرایند شهرنشینی موجب مهاجرت مردمان بسیاری از روستاهای اطراف به این دو شهر و به‌وجود آمدن نوعی شهر پاره‌پاره و فاقد هویت واحد شده است اما چنین تغییری در پاوه به‌وجود نیامده است و هنوز هویت واحدی در این شهر حاکم است، در نتیجه شبکه‌های ارتباطی سنتی هنوز حاکم است، آسیب‌های اجتماعی نسبتاً کمتری وجود دارد و ما شاهد آن گمنامی و بی‌هویتی شهری که در شهری مثل جوانرود وجود دارد، نیستیم. بنابراین طبیعی است که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مثل مشارکت خیریه‌ای، مشارکت مذهبی و... بالا باشد. از طرف دیگر آمارها نشان می‌دهد که این شهرستان به نسبت جمعیت خود بیشترین دانشجو را در سطح

استان کرمانشاه دارد، که یکی از دلایل این امر نیز می‌تواند ناشی از شرایط جغرافیایی خاص آن باشد که تنها راه تحرک اجتماعی را در تحصیلات قرار داده است. در نتیجه تحصیلات به صورت مستقیم به ابزاری برای یافتن شغل تبدیل شده و به صورت غیرمستقیم نیز موجب افزایش آگاهی عمومی جوانان شده است.

در نهایت این‌که از نتایج این تحقیق همچنین می‌توان نتیجه گرفت که رضایت از زندگی جوانان جامعه مورد مطالعه در این تحقیق، غیر از آن‌که تحت تأثیر متغیرهای اکتسابی (سرمایه اجتماعی) است، تحت تأثیر متغیرهای انتسابی (جنسیت پاسخ‌گویان) نیز می‌باشد. بنابراین به نظر می‌رسد که برای فهم و افزایش عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی علاوه بر عوامل اکتسابی باید به عوامل انتسابی نیز توجه نشان داد.

منابع

- ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری (۱۳۸۴)، *جامعه‌شناسی توسعه*، تهران: انتشارات کیهان.
- الوانی، سیدمهدی؛ میرعلی سیدتقوی (۱۳۸۱)، «سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه‌ها»، *فصلنامه مطالعات مدیریت*، شماره ۳۳-۳۴، صص ۳-۲۶.
- اوتق، نازمحمد (۱۳۸۴)، «سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی»، مطالعه موردی شهر گنبد کاووس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و رفاه، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، استاد راهنما: غلامرضا غفاری.
- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۰)، «سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری»، *فصلنامه مدیریت شهری*، شماره ۷.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۸۲)، *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*، ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
- برزگر مروستی، فرزانه (۱۳۸۶)، «سنجش میزان احساس خوشبختی شهروندان تهرانی و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی»، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهراء.
- بهباد، داوود (۱۳۸۱)، «سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقای سلامت روان»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال دوم، شماره ۶، صص ۴۳-۵۳.
- پاتنام، روبرت (۱۳۸۰)، *دموکراسی و سنت‌های مدنی: تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار*، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: نشر روزنامه اسلام.
- توسلی، غلامعباس؛ مرضیه موسوی (۱۳۸۴)، «مفهوم سرمایه در نظرات کلاسیک و جدید با تأکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی»، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۲۶، صص ۳۱-۳۲.
- دهقان دهنوی، آزاده (۱۳۸۶)، «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و موقعیت شغلی دانشجویان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهراء.
- ذکایی، محمدسعید (۱۳۸۶)، *جامعه‌شناسی جوانان ایرانی*، تهران: نشر آگه.

- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۳)، *کندوکاوها و پنداشته‌ها*، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۲)، *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، تهران: مطالعات و تحقیقات فرهنگی، جلد اول.
- سیاهپوش، امیر (۱۳۸۷)، «فراتحلیل مطالعات سرمایه اجتماعی در ایران»، *مجله راهبرد فرهنگ*، سال اول، شماره ۳، صص ۹۹-۱۲۴.
- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۰)، «فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن»، *نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران*، شماره ۳.
- شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۰)، «سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال اول، ۵-۱۸.
- صفدری، سلمان (۱۳۷۴)، «رضایت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش‌گری اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی.
- علمی، زهرا (میلاد): محمود شارع‌پور و سیدامیرحسین حسینی (۱۳۸۴)، «سرمایه اجتماعی و چگونگی تأثیر آن بر اقتصاد»، *مجله تحقیقات اقتصادی*، شماره ۷۱، صفحات ۲۳۹-۲۹۶.
- علوی، سیدبابک (۱۳۸۴)، «نقش سرمایه اجتماعی در توسعه»، *ماهنامه تدبیر*، شماره ۱۱۶.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹)، *پایان نظم*، ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران: انتشارات جامعه ایرانیان.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴)، «سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی»، در: *سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*، گردآوری کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.
- فیروزآبادی، سیداحمد (۱۳۸۴)، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن»، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، راهنما: محمدجواد ناطق‌پور.
- فیروزآبادی، سیداحمد (۱۳۸۴)، «بولینگ یک‌نفره: فروپاشی و احیای مجدد اجتماع آمریکایی»، نوشته رابرت پاتنام، نقد و معرفی، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره پنجم، شماره ۴.
- فیلد، جان (۱۳۸۵)، *سرمایه اجتماعی*، ترجمه جلال متقی، تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.
- کای کاسلا و همکاران (۱۳۸۰)، «آثار بیکاری بر آسایش و سلامت روانی»، ترجمه دکتر حسین رفیعی، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، شماره ۲، سال اول، تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- کلمن، جیمز (۱۳۸۴)، «نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی»، در *سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*، گردآوری کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷)، *تجدد و تشخیص*، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی و گلرمد مرادی (۱۳۸۶)، *رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روان در مهاجران، فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۵۹-۸۴.
- ماجدی، سیدمسعود؛ عبدالعلی لهسایی‌زاده (۱۳۸۵)، «بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس»، *فصلنامه علمی-پژوهشی روستا و توسعه*، سال ۹، شماره ۴.
- محسنی، منوچهر؛ پرویز صالحی (۱۳۸۲)، *رضایت اجتماعی در ایران*، تهران: انتشارات آرون.
- موسوی خامنه، مرضیه (۱۳۸۳)، «سرمایه اجتماعی و سلوک اجتماعی (بررسی سرمایه اجتماعی در

مدارس و تأثیر آن بر سلوک اجتماعی دانش‌آموزان»، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، استاد راهنما: غلامعباس توسلی.
نورث، داگلاس سی (۱۳۷۷)، *نهادها، تغییرات نهادی و عملکرد اقتصادی*، ترجمه محمدرضا معینی، تهران: انتشارات سازمان برنامه و بودجه.
گزارش ملی جوانان (تلفیق ۱۳۷۵-۱۳۸۱)، تهران: سازمان ملی جوانان.
ولکاک، مایکل و دیپا نارایان (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و تبعات آن برای نظریه توسعه، پژوهش و سیاست‌گذاری، در سرمایه اجتماعی؛ اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآورنده: کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.

- Black, Alan W. and Hughes, Philip (2000), *Social Capital and Quality of Life in Cities*. ICQOLC 2000, Singapore.
- Donovan, N., & Halpern. D., (2002), "life Satisfaction: The State of Knowledge and Implication for Government", At rived at, Nicholas. Danovan@cabinet of hedonic Psychology.
- Halpern, D., (2005), *Social Capital*, London Press.
- Hassanpour, Amir (1992), *Nationalism and Language in Kurdistan 1918-1985*, San Fransco, mellen research university press.
- McQuillan. Julia & Rosalie. A & Stone. Torres & and Greil Arthur L (2007), "Infertility and Life Satisfaction among Women", *Journal of Family Issues*, Vol. 28 Number 7, pp. 955-981.
- Rode, Joseph, C (2004), "Job satisfaction and life satisfaction revisited: test of an integrated model", *Human Relations*; Vol. 57(9), 1205-1230.
- Sousa, L., & Lyubomirsky, S. (2001), Life satisfaction. In J. Wore (Ed.), *Encyclopedia of Women and Gender: Sex Similarities and Differences and the Impact of Society on Gender*, (Vol. 2, pp. 667-676). San Diego, CA: I.
- Veenhoven, Rutt (1996), "Development in Satisfaction Research", *Social Indicators Research*, Vol. 37, pp. 1-46.
- Vohra, Neharika & Adair, John (2000), "Life Satisfaction of Indian Immigrants in Canada", *Psychology Developing Societies*, 12: 109-138.
- Whiteford, Harvey (2000), Human Capital, Social capital and Mental Health (WFMH: Third Quarter New Fetter 2000) Copy Right 1998-2000, World Fedration for Mental Health.
- Winter. Ian (2000), "Toward a Theorized Understand of Family Life and Social Capital", Australian Institute of family Studies, Working Paper, No. 21, Sited in: WWW.aifs.org.au

یحیی علی بابایی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران است (نویسنده مسئول)
yalibabaie@yahoo.com

بهمن باینگانی، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی نظری فرهنگی دانشگاه تهران و عضو هیئت علمی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج است.
bahman.bayangani@gmail.com